

Katechetikai füzetek

Dr. Bodó Sára: A bátortás
jelentősége a katechézisben

I. évfolyam 1. szám

Kustárné Almási Zsuzsanna

Útra bocsátani, elengedni valamit, amit sajátunknak érzünk, általunk jött létre, rólunk szól, belőlünk született, nem könnyű folyamat. Olyan érzés, mint, amikor járni tanuló gyermekünk kezét elengedjük, hogy valóban megtanulhasson járni és jelképes értelemben útra kelhessen az életben. Ebben az elengedésben ott rejtőzik a bizalom és az öröm, hogy láthatjuk az első megtett lépéseit, de van benne szorongás és féltés is, hogy vajon biztosan célba ér-e.

Hasonló érzésekkel és gondolatokkal bocsátjuk most útjára a Katechetikai Központ új módszertani sorozatának, a Katechetikai Füzeteknek első számát. Örömmel számunkra, hogy létre jöhetett és bízunk abban, hogy örömet jelent majd azoknak is, akik kézbe veszik, valamint reméljük, hogy célját elérve sokaknak hasznára és segítségére lehet majd munkájuk során.

Nem véletlen az sem, hogy ez az első Füzet a bátorításról szól. Bodó Sára tanárnő bátorító szavai, gondolatai esszenciális üzenetet hordoznak a katechézisérről, és arra biztatnak, hogy merjünk mi is bátran és gyermekközpontúan gondolkodni a bibliai történetekről. Ebben segít a kiadvány gyakorlati része, ahol példát kapunk a bátorító történetmondásra, és a különböző korosztályokra hangolt feldolgozási lehetőségekre egy újszövetségi történeten keresztül.

Isten áldásában bízva indítjuk útjára kiadványunkat, és mindenkinek jó szívvel és szeretettel ajánljuk!

bá torí tás

A bátorítás jelentősége a katechézisben¹

Dr. Bodó Sára

Aligha lehet megkérdőjelezni azt az állítást, hogy a bátorítás a keresztyén nevelés természetes velejárója. Szándékunk szerint az egyházi gyermek- és ifjúsági munka minden területén, így a katechézisben is mindent azért teszünk, hogy a ránk bízott gyerekeket, fiatalokat bátorítsuk a keresztyén élet felvállalására, Isten- és emberszeretetre, a keresztyén értékek befogadására és megélésére. Nevelői munkánk eredményeképpen szeretnénk olyan bátorító ösztönzéseket továbbadni a gyerekeknek, hogy felnövekedvén – de lehetőleg már gyermekkorban is – vállalják keresztyén hitük megélésének a kockázatát, merjenek szembeszállni a gonosz erőkkal, legyenek hűségesek, engedelmesek és jó szándékúak.

Ha áttételesen is, de már a református óvodai nevelés keretprogramja is hivatkozik a bátorítás fontosságára: a szeretetteljes légkör, az okos szeretet, az együttérés, segítőkészség mellett toleráns és *bátorító magatartást* is elvár az óvoda dolgozóitól.² A gyermekek érzelmi neveléséről szólva így fogalmaz: „A Biblia mindig az utánzás tanítási segédletével dolgozik. Példaképeket mutat be és bátorít, hogy kövessük őket.”³ Nincs ez másként a református hit- és erkölcsstan kerettantervének dokumentumaiban sem. Itt ugyan nem találkozunk a bátorítás kifejezéssel, a ráutaló üzenetek azonban mégis hangsúlyosak. Az egyes tanévekhez megállapított vezérfonalak biztató, bátorító üzeneteket hordoznak. Például „Isten szeretete szabaddá tesz; Isten uralma segíti az életünket; Isten támogat a döntéshelyzeteinkben.” Az „Isten szól hozzánk” témakörben a dokumentum „Isten életünkre szóló üzenetének keresésére és megértésére buzdít”.⁴ Helyénvaló tehát a bátorítást a katechézis célrendszeréhez

¹ A dr. Fekete Károly püspök úrnak ajánlott tanulmány megjelent a „Hiszek az ige diadalmas erejében!” Tanulmányok Fekete Károly 60. születésnapja alkalmából című kötetben. Szerk.: Bodó Sára és Horsai Ede. DRHE, 2020. 237–252.

² A református óvodai nevelés keretprogramja. Református Pedagógiai Intézet, Budapest, 1998. 14.

³ Uo. 17.

⁴ A Magyarországi Református Egyház hit- és erkölcsstan kerettanterve. Református Pedagógiai Intézet, Budapest, 2012. 7–16.

kapcsolni. Nagyon sok bibliai igé igazolja ezt az összetartozást. Csak néhányat említve: „Légy erős és bátor, mert te teszed ezt a népet annak az országnak az örökösévé, amelyről megesküdtem atyáiknak, hogy nekik adom.” (Józ 1,6) Ézsaiás szavain keresztül Isten így bátorít: „Mert én az Úr, a te Istened, erősen fogom jobb kezedet, és ezt mondom neked: Ne félj, én megsegítlek.” (Ézs 41,13) S ki ne hallaná, olvasná személyhez szóló üzenetként Jézus biztatását Jairushoz: „Ne félj, csak higgy!” (Mk 5,36) A Szentírás valóban tele van bátorító üzenetekkel, jó, ha ezeket tanítványainkkal is megosztjuk.

Felmerül azonban a kérdés, hogy mit jelenthet ma, a 21. század sok szempontból jelentősen átalakult és folyamatosan átalakuló világában a keresztyén katechézis által közvetített bátorság, s ebben az új világban hogyan lehet bátorságra bátorítani? A világ nagy változásait most elsősorban a gyerekek és fiatalok szemszögéből vizsgáljuk, és természetesen korántsem a teljesség igényével. Először járjuk körbe a bátorság fogalmának és jelenségének néhány értelmezési lehetőségét.

1. A bátorság mint erény s mint életérzés

1.1. Arisztotelész bátorságesezménye

A bátorságot mint erényt már a régi görögök is fontosnak tartották. *Arisztotelész* (Kr. e. 384–322) számára az emberi élet célja az *eudaimonia*, amelynek eredeti jelentése „egy jó szellem oltalma alatt álló”. Hagyományosan „boldogság”-nak fordítjuk.⁵ Ez a boldogságfogalom azonban más, mint amit általában ma értünk rajta. A modern boldogságképzetek legtöbbször érzelmi vagy hangulati gyönyörökhöz kapcsolódik. Mintha a boldogság olyan állapot lenne, amelyben a „happy érzés” ural mindent. Arisztotelész a boldogságot az elérendő legfőbb jónak tartja, amely egyben minden cselekvés végcélja.⁶ Mégsem pusztán végcél, ami a cselekvések tökéletes megtétele után vár az emberre, hanem már maga a cselekvés is része a boldogságnak. A boldogság tehát folyamatos tevékenységek sorozata, amelyek a jó cselekvésének

⁵ Így szerepel ARISZTOTELÉSZ: *Nikomakhoszi etika* című könyvében is. (Ford.: Szabó Miklós) Európa Könyvkiadó, Budapest, 1987. Sajátos arisztotelészi jelentéstartalma miatt vannak fordítási javaslatok is, pl. Sir David Ross inkább a „jól-lét” fordítást javasolja. Ld. Ross, Sir David: *Arisztotelész*. Osiris Kiadó, Budapest, 1996. 246. Jonathan Barnes is hangsúlyozza, hogy az *eudaimonia* ebben az esetben nem egy euforikus érzelmi állapotot jelent, ahogyan azt érteni szoktuk, az *eudaimon* ugyanis sokkal inkább azt jelenti, hogy virulni, sikereket elérni az életben. Ld. BARNES, Jonathan: *Arisztotelész*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1996. 111.

⁶ ARISZTOTELÉSZ: *Nikomakhoszi Etika*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1987. 16.

boldog megélését kínálják. „A boldogság a léleknek erény szerint végbemenő, valamelyes irányú tevékenysége.”⁷

A boldogság eléréséhez azonban eszközök kellene. Arisztotelész az erényeket nevezi ilyen eszközöknek. S ahogy a boldogság a lélek tevékenysége, úgy az erény is *lelki erény*.⁸ Ezen belül is kétfélet lehet megkülönböztetni: az észbeli és az erkölcsi erényt. Az erények azonban nem születnek velünk, ugyanakkor mégsem természetellenesek, mert úgy vagyunk megalkotva, hogy azokat befogadhassuk és a szokások által bennük tökéletesedhessünk.⁹ Az erények (a jóság és kiválóság hordozói) tehát akaratot és gyakorlást kívánnak, de már közben részesítenek a legfőbb jó boldogságában.

Az erkölcsi erények között Arisztotelész első helyen a *bátorságot* említi. Leírása szerint a bátorság középhatárt alkot a félelem és a biztonságérzet között. A középhatár fontos kifejezés Arisztotelész elméletében, mert az erénynek az az egyik leglényegesebb jellemzője, hogy kerüli a végleteket. A bátor ember pontosan tudja, hogy mitől kell, lehet, és nem kell félnie. Vannak dolgok, amiktől kötelessége félnie, mert ha nem így lenne, akkor becstelelné válna. Ilyen például a gyalázat: aki fél tőle, az tisztességes, aki nem, az szemérmetlen. Aki a feleségét vagy gyermekeit félti a fenyegető erőszakoskodástól, az semmiképpen sem gyáva, aki pedig túlzottan magabiztos, amikor például megkorbácsoltatás vár rá, aligha nevezhető bátornak.¹⁰ Legfeljebb vakmerőnek, aki akkor sem bátor, ha a bátorság látszatát kelti. Ezért olyan fontos a középhatár felismerésének az erénye. De hogyan lehet eldönteni, hogy egy helyzet valóban bátorságot kíván? Az a helyzet kíván bátorságot, amelyben a félelemmel szemben megvan a védekezés lehetősége. Minél nagyobb a veszély, annál fontosabb a bátorság. Egy háborúban annál inkább rettenthetetlennek kell lenni, minél inkább halállal fenyeget a helyzet. „Tehát aki avval a veszéllyel száll szembe, amellyel kell, illetőleg attól fél, amitől kell, s aki azért teszi ezt, amiért kell, s úgy teszi, ahogyan kell, s akkor, amikor kell; s aki a biztonság érzésében is ezeket a szempontokat követi, az bátor ember” – írja Arisztotelész.¹¹ Ez a bátorság erkölcsileg szép, mert a bátor ember az erkölcsi jó kedvéért tesz meg mindent, amit a bátorság

⁷ Uo. 22.

⁸ Az erény kifejezés is jóval árnyaltabb Arisztotelész nyelvhasználatában, mint ahogyan azt ma értjük. Az erény, az areté, jóságot, kiválóságot jelent, amely bármire (tárgyra, dologra, évrve) vonatkozhat. Az emberi areté az emberi kiválóság jó tartalmát jelenti. Amitől jó az ember. Ld. BARNES, Jonathan: *Arisztotelész*. i. m., 111.

⁹ ARISZTOTELÉSZ, i. m., 33.

¹⁰ Uo. 73.

¹¹ Uo. 75.

kíván. Ez egyaránt távol van a menekülő gyávaságtól, de a túlzott magabiztosság vakmerőségétől is.

Arisztotelész gondolatai – bár sok módosuláson mentek keresztül – nyomai-
ban ma szintén meghatározóak. Az erkölcsi, de a keresztyén nevelésben a bátor-
ság fontos erénynek számít. Mi is erénynek nevezük a bátor helytállást veszélyes
helyzetekben, a bátor szembeszállást az ártó erővel, a felvállalt kiállást a gyengék
és kiszolgáltatottak oldalán. Hétköznapi nevelési helyzetekben sokszor biztatjuk a
gyerekeket „bátorságerényre”. „Légy bátor, ha ismeretlen helyre mégy, légy bátor
a kórházban, a sötétben, az iskolában, a többi gyerek között!” S szívesen dicsérjük
őket – további bátorításként –, ha megküzdöttek egy-egy nehéz, félelmet keltő hely-
zettel. A gyerekek pedig szeretik a bátorságpróbákat, a bátor harcosokról szóló tör-
téneteket. Szívesen azonosulnak olyan hősökkel, akik bátorságukról voltak híresek.

Arisztotelész tanítása mintha továbbélné abban, hogy a bátorság olyan „fiús dol-
log”. Hagyományosan értve még ma is inkább fiús dolognak számít a hősök példá-
vá emelése, a veszélyek kiállása, a harcias küzdelem vállalása. A fiúkat feltehetően
többször biztatjuk bátorságra, mint a lányokat. Ezzel azt üzenjük, hogy a bátorság
eredendően a férfijellem része. A fiúkat már korán arra kell nevelni, hogy felnö-
vekedvén bátor kiállással védjék a gyengéket, kicsiket, elhárítsák az ártó erőket és
szembeszálljanak minden rosszal.

Ez a felfogás jól következik Arisztotelész nézeteiből. A bátorság az ő fogalom-
készletében tipikus férfierény. A bátorság szó görög megfelelője az *andrea*, ami szó
szerint „férfiasság”-ot jelent.¹² Arisztotelész utal arra, hogy a bátorság mint erény
különösen sorsdöntő a csaták halállal fenyegető helyzeteiben. A férfi félti feleségét
vagy gyermekeit a fenyegető erőszaktól, és a férfié lehet az állampolgárt jellemző
bátorság, amelyben fél a törvénytől való büntetéstől, a rá váró megszégyenítéstől,
és szembeszáll a veszélyekkel.¹³ Arisztotelész államában azonban korlátozták a sza-
badságot, sem a nők, sem a rabszolgák nem voltak szabadok a bátorság erényei-
re.¹⁴ A gyerekekről pedig maga Arisztotelész írta, hogy még nem lehetnek boldogok
(ezért bátrak sem), mert zsenge koruk miatt nem tudnak ilyen cselekvést kifejteni.
A boldogsághoz ugyanis hozzátartozik a tökéletes erény és a beteljesült élet.¹⁵

¹² BOLAND, Vivian: *Krisztus állhatatossága (2Tessz 3,5) és az erőszakmentesség lelkiisége*. In: Vi-
gilia 2011/1. 2. Ld. még: PERNER, Rotraud A.: *Mut. Das ultimative Lebensgefühl*. Amalthea
Signum Verlag, Wien, 2016. 17.

¹³ ARISZTOTELÉSZ, i. m., 77.

¹⁴ BARNES, i. m., 116.

¹⁵ ARISZTOTELÉSZ, i. m., 23.

Tagadhatatlan, hogy a bátorság mint erény ma sem nélkülözhető a keresztyén erkölcsi nevelésben. Tartalma árnyalásához azonban érdemes röviden felvázolni bibliai megjelenését. Míg Arisztotelész a bátorságra az andrea kifejezést használja, ez a görög szó nem fordul elő az Újszövetségben. Egy képzett alakja olvasható az 1Kor 16,13-ban „férfimódra viselkedni” jelentéssel.

1.2. A bátorság fogalma a Szentírásban

Az *Ószövetségben* a héber *járe* ige (félelmet érezni, félni, aggódni) tagadó formái vonatkoznak a bátor viselkedésre. „Ne félj Abrám! Én vagyok a pajzsod” – mondja az Úr Abrámnak látomásban (1Móz 15,1b.) Eszerint az Ószövetség a bátorságot a félelemmel szemben határozza meg, az a bátor, aki nem fél. Ez a bátorság mégis más, mint az Arisztotelész által bemutatott erkölcsi erény. Amikor a Szentírás a félelemmel szembeni bátorságra utal (1Móz 21,17; 2Móz 14,13; 1Kir 17,13), akkor nem a jó cselekvésének lelki erényére utal, hanem Isten jelenlétére, szabadítására, oltalmára, erejére. Az ember azért ne féljen, mert nem csak a félelemnek, hanem saját bátorságának sincs kiszolgáltatva. Bízhat a bátorságot adó Istenben, aki legfőképpen uralja a veszélyes és félelmekkel teli helyzeteket. Amikor az Úr megszólítja Gedeont, hogy a saját erejével szabadítsa meg Izraelt a midjániaktól, Gedeon megvallja, hogy nemzetsége a legszegényebb, ő pedig a legkisebb apja házában. Hogyan bízhatna a saját erejében, saját bátorságában? Az azonban ezt mondja: „Majd én veled leszek, és úgy megvered Midjánt, mintha csak egy ember volna.” (Bír 6,14-16) Gedeonnak a későbbiekben össze kell gyűjtenie minden bátorságát, de ebben legfőbb forrása Isten támogatása.

Az *Újszövetségben* a *tharrein*, *tharszein*, *thárszosz* görög kifejezések utalnak a bátorságra. Sajátosságuk, hogy egyszerre vonatkoznak a bátorságra és a bizalomra. Jézus így bátorítja az eléje vitt bénát: „Bízzál, fiam, megbocsáttattak bűneid.” (Mt 9,2). Amikor pedig magához hívja a vak Bartimeust, a környezet is bátorító: „Bízzál! Kelj fel! Hív téged!” (Mk 10,49). A bátorság és bizalom egymásra utaló jelentéstartalma jelenik meg a Zsidókhoz írt levélben is: „Ezért bizakodva mondjuk: »Velem van az Úr, nem félek, ember mit árthat nekem?»” (Zsid 13,6) Az Újszövetségben tovább árnyalódik a bátorság jelentéstartalma. Nem lehet véletlen, hogy a bátorság ilyen szorosan kapcsolódik a bizalomhoz. Eszerint a félelemmel szemben az ember akkor lehet bátor, ha bízik Jézus Krisztusban. Jézus Krisztus megjelenése és megváltó munkája új perspektívát adott a bátorságra vágó ember számára is. Mondhatjuk a bátorságra, hogy lelki erény, de immár keresztyén értelemben. Ez a bátorság sem születik velünk, de nem is magunkból kell kitermelni. A Szentlélek uralma alatt

első ember mint lelki ember bízhat a bátorság forrásában, aki szembeszállt a legfélelmetesebb erőkkel, a halállal és gonosszal, és legyőzte azokat. Krisztus megváltói munkája a bizalom és bátorság forrása.

A Szentírás kifejezései a bátorságra érzékeltetik, hogy többet jelentenek, mint erkölcsi erényt. Amikor a katechézisben a gyerekeket bátorságra buzdítjuk, akkor nem mulasztjuk el a bizalom forrására történő utalást. Nem elsősorban arra biztatjuk őket, hogy gyakorolják önmagukban a félelem legyőzését, hanem arra, hogy bízzanak Istenben, aki legyőzhet minden félelmet. „Bízz Istenben, s ő bátorrá tesz!” – tanítjuk. S valóban, a bátorság ebben az esetben több mint erény, legalábbis anynyiban, hogy külső erőforráshoz tapad. Legfeljebb keresztyén módon erény, mert az élet hétköznapijaiban nagyon gyakorlatias módon derül ki hatékonysága vagy hatástalansága. A bizalom fontossága jelzi, hogy az erény mögött egy *életérzés* húzódik meg.

1.3. A bátorság lélektani megközelítése

A modern pszichológia, azon belül is a pozitív pszichológia megközelítése szempontjából a bátorság olyan érzelmi erőforrás, „amely az akaraterő gyakorlásán keresztül lehetővé teszi a kitűzött célok elérését külső vagy belső akadályok fennállása esetén.”¹⁶ Az egzisztenciális pszichológia a bátorságot képességnek tartja, ami által a kétségbeesés ellenére is tovább lehet haladni.¹⁷ A külső vagy belső akadályok, a kétségbeesés felmerülése jelzi, hogy a modern lélektan a bátorságot nem a félelem megszüntetésére irányuló küzdelemnek tekinti, hanem a félelem ellenére történő cselekvésnek. A bátorság nem a félelemmel szemben, hanem a félelem ellenére tart bent a helyzetben vagy léptet ki abból. A Luthernek tulajdonított mondás – „Itt állok, másként nem tehetek” –, amikor eretnekként idézték a wormszi birodalmi gyűlésre 1521-ben, jól érzékelteti a félelem és bátorság kapcsolatát. Luther a fenyegetettség ellenére vállalta megjelenését, a gyűlés után azonban elfogadta, hogy Bölcs Frigyes „elrabolja”, és védelme alatt Wartburg várában német nyelvre fordíthassa a Bibliát.

1.3.1. Alfred Adler individuálpszichológiája a bátorságról

Alfred Adler (1870–1937), az individuálpszichológia kidolgozója egész elméletében kiemelt jelentőséget tulajdonított a bátorságnak és bátorításnak. A bátorság az ő rendszerében is sokkal több – és sok szempontból más –, mint a félelem legyőzése.

¹⁶ KÉZDY Anikó: *A bátorság – pszichológiai nézőpontból*. Vigília 2011/1. 18.

¹⁷ Uo.

Terápiájában nem elsősorban a félelem okait kutatja, amelyeket bátorsággal meg lehet szüntetni, hanem a félelem céljait, hogy miért van szüksége az embernek a félelemre. Felfogása szerint a bátorítás tehát sokkal több és átfogóbb tartalmú tevékenység, mint buzdítás bizonyos erkölcsi magaslatok elérésére. Az adleri bátorítás szó szerint *életre bátorítást* jelent. A személyiség sohasem pusztán önmaga fejlődésében vizsgálendő, hanem az élethez való viszonyában. Az ember fejlődése elválaszthatatlan az élet értelmének felfedezése nélkül – írja.¹⁸ Az embernek élete során három megkerülhetetlen és megoldandó kérdésre kell választ adnia: ez az embertársakhoz való viszony, a munka és hivatás, illetve a szerelem. S mindegyikben az étellel szemben tanúsított magatartásáról, viszonyáról van szó. Ez a három terület egymástól elválaszthatatlan, vagy együtt oldódnak meg, vagy együtt sérülnek. Adler szerint „megoldásuktól függ az emberiségnek és jólétének a sorsa”.¹⁹ Ugyanígy elválaszthatatlanok a megoldáshoz vezető életút történései is. Az individuum ebben a rendszerben valóban azt jelenti, hogy az ember élete nem osztható részekre, amelyek egymástól függetlenül, önállóan fejlődhetnének. A nagyon gazdag és sokrétű elméletből most elég kiemelni két meghatározó területet, amelyek igazolják az emberi élet oszthatatlan egységét, és igazolják, hogy a bátorításnak is az egészre kell vonatkoznia.

Bátorítás a közösségi érzés megerősödésére. A közösségi érzés nem egy ráadás az emberi élet kiteljesedésére, hanem alapvető szükségszerűség. Adler olyan integráló tényezőnek nevezi, amelynek döntő módon kell jelen lennie minden életkérdés megoldásában.²⁰ Születéskor az újszülött egy számára új, s kezdetben mindenképpen idegen világba érkezik. Helyzete minden teremtmény között a legkiszolgáltatottabb, ha nem veszi körül gondoskodó törődés, a világ továbbra is idegen hely marad számára. Az embertársakhoz való viszony már akkor maradandóan megsérülhet, amikor az újszülött még nem képes azt önállóan alakítani. A csecsemőkori elutasítás, elhanyagolás elkerülhetetlenül idegenségérzést okoz az egész világgal szemben. A közösségi érzés így nem indulhat fejlődésnek, „életre szóló” gátakat kap. Az anya jelentősége ebben a fejlődésben megkerülhetetlen. „Az anya áll a közösségi érzés fejlődésének első lépcsőfokánál – írja Adler, s hozzáteszi – valószínűleg az anyai kontaktusérzéknek köszönhetjük az emberi közösségi érzés legnagyobb részét, és ezzel egyszersmind az emberi kultúra lényeges hányadát.”²¹ Gondoskodásával, törődésé-

¹⁸ Nem véletlen, hogy Adler több könyve már címében is utal az élethez kapcsolódó viszony jelentőségére: *Életünk értelme*, *Életismeret*, *Életünk jelentése*.

¹⁹ ADLER, Alfred: *Életünk értelme*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1996. 7.

²⁰ ADLER, *Életünk értelme*, 100.

²¹ Uo. 130.

vel, szeretetével az anya nem csak a megszületés értelmét közvetíti csecsemője számára, hanem ezáltal bátorítja is az életvilág, a környezet, a többi ember megismerésére és elfogadására. Az anyai bátorítás együttműködést közvetít, hogy megnyerje gyermekét a közösségen belüli együttműködésnek. Ezt akkor teszi megfelelően, ha szeretettel figyeli és gondozza gyermekét, ha mindent megtesz, hogy megszerettesse magát gyermekével.²² Szerető viszonyulása bátorítás a közösségi érzés megerősödésére. Elengedhetetlen, de nem elég. A környezetnek is bátorítónak kell lennie. Az apa szerepe éppolyan fontos, mint az anyáé. A szülők egymáshoz való kapcsolata, az élethez való viszonyulásuk, a gyermekkel való bánásmódjuk lehet bátorító vagy elbátortalanító a gyermek számára. Adler nemcsak a fizikai bántalmazást (a múlt század harmincas éveiben megszokott bánásmódot) ítéli el, hanem az elbátortalanítás más, számtalan formáját is, a lekicsinylést, a kigúnyolást, a megvetést, az elutasítást, az elhanyagolást. Hangsúlyozza, hogy a közösségi érzés mint a világhoz, a többi emberhez való kapcsolat alapvető csatornája a kisgyermekkortól kezdve meghatározóvá válik, s egész életen át megmarad. Nem csak a családtagokra terjed ki, hanem a többi emberre, sőt az egész emberiségre. Az ember társas lény, de ezt csak akkor élheti meg a maga teljességében, ha már kisgyermekkorában a befogadás, a gondoskodás, a szeretet által bátorítást kap hozzá.

Bátorítás a kisebbségek érzés leküzdésére. Azért is olyan fontos az életkezdeti bátorítás, mert az embert születésétől fogva kíséri a kisebbségi érzés. Adler elméletének sajátossága, hogy a kisebbségi érzést a megszületett élet természetes velejárójának tartja. Hosszú előtörténete van annak, hogy miként született meg a kisebbségi érzés ösztönző erejének a felismerése,²³ az azonban fontos, hogy mindig kompenzációs-kiegyenlítési törekvéssel jár együtt. S itt újra megjelenik a bátorítás szükségessége. A kisebbségi érzés annak megélése, hogy a csecsemő, a kisgyermek felismeri, hogy adottságainál fogva mire nem képes. Kezdetben nem tud önmagáról gondoskodni, nem birtokolja a beszéd képességét, kisebb az ereje, mint az idősebbeknek, kevesebbet tud a világról, mint a nagyok. Ez az érzés aztán elkísér életünk végéig, és arra ösztönöz, hogy mindig tanuljunk. Önmagában egyáltalán nem kóros, sőt Adler szavaival: ennek köszönhető az emberiség helyzetének javulása. „Például a tudomány is csak úgy jöhet létre, ha az embereknek fájdalmat okoz tudatlanságuk és az a szükségletük, hogy lássák a jövőt: a tudomány

²² ADLER, Életünk jelentése. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1994. 102–103.

²³ Adler elméletét egy olyan tanulmány indította el, amely a biológia területén 1907-ben született: Tanulmány a szervek kisebbségéről és a kompenzáció törvényszerűségéről. Megfigyelte, hogy a szervi megbetegedések a szervrendszerekben törvényszerűen kompenzációs (kiegyenlítési) törekvést váltanak ki. Ld. ARATÓ Ottó–KISS György: *Az individuálpaszichológia és hatása Magyarországon*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991. 11kk.

az emberi lények arra irányuló fáradozásainak az eredménye, hogy jobba tegyék egész életüket, többet tudjanak az univerzumból és egyre növekvő mértékben birtokba vegyék. Igen, nekem úgy tűnik fel, hogy egész kultúránk a kisebbségi érzéseken alapul.”²⁴ A kisebbségi érzés minden emberben jelen van, olyan „mínusz”, ami mindig a „plusz” felé törekszik. Olyan ösztönző erő, amely az embernek segít megküzdeni az érzést kiváltó helyzettel és feladattal. Adler szóhasználata szerint fölényre törekszik, ami azt jelenti, hogy megtapasztalt kisebbségi érzésén az ember szeretne úrrá lenni, azzal megküzdeni, fölötte fölényhez jutni. Célja, hogy fölébe kerekedjen a nehézségeknek. Jól látható a korai fejlődésben, hogy a kisgyerekek milyen elszánással és kitartással küzdenek ezzel az érzéssel, hogy legyőzzék akadályait a mozgásban, a beszédben, társaik, az élővilág és a tárgyak megismerésében. Ma már tudjuk, hogy a csecsemőkori fejlődés olyan komplex és gyors, hogy a felnőttek tanulási képessége elmarad mögötte.²⁵ Ahhoz azonban, hogy a kisebbségi érzéssel pozitív módon, a személyiséget gazdagítóan és a környezet számára hasznosan lehessen megküzdeni, a kezdetektől fogva bátorításra van szükség. A kisgyermeknek szüksége van arra, hogy oltalom alatt kipróbálja önmagát, mozgásba hozza teljes személyiségét. Ha túlféltik, mindent készen adnak elé és megoldanak helyette, akkor elkényeztetik, ha próbálkozásaival magára hagyják és elhanyagolják, akkor nem bátorítják, hanem elbátortalanítják. A korai bátorítások és elbátortalanítások élethosszig tartóan meghatározzák a kisebbségi érzések legyőzésének módjait. „Ha megőriztük bátorságunkat, nekilátunk, hogy ezektől az érzésektől megszabaduljunk az egyetlen közvetlen, hathatós és kielégítő módon – a helyzet javítása révén. Senki sem képes sokáig elviselni a kisebbségi érzést; ez az érzés ugyanis feszült állapotba hozza, amely parancsolóan valamilyen tettet követel. De képzeljük el, hogy elvesztette bátorságát, elkedvetlenedett; képzeljük el, hogy nem érzi képesnek magát helyzete javítására a célnak megfelelő eszközökkel.”²⁶

Ebben a vonatkozásban kiemelt jelentősége van az iskolának. Adler nagyon hisz a nevelésben és az iskola kompenzáló tevékenységében. Ha család bátorította a gyereket a közösségi érzés megerősödésére, ezzel az iskolai együttműködés készségére,

²⁴ ADLER, *Életünk jelentése*, 49. A szöveghez két megjegyzést kell fűznünk: Az Adler által használt Minderwertigkeit kifejezés fordítása a szakirodalomban többféle változatban is megjelenik: kisebbségi érzés, csökkentértékű érzés, kisebbségi érzés, fogyatékoság-érzés. Az idézetekben a pontosság kedvéért az ott alkalmazott fordítást, a szöveg többi részében a kisebbségi érzés kifejezést használjuk. Ld. ARATÓ Ottó – KISS György: *Az individuálpszichológia és hatása Magyarországon*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991. 12.

²⁵ Ld. GOPNIK, Alison, MELTZHOFF, Andrew N., KUHLE, Patricia: *Bölcsék a bölcsőben. Hogyan gondolkodnak a kisbabák?* Typotex Kiadó, Budapest, 2005.

²⁶ ADLER, *Életünk jelentése*, 45–46.

ha bátorította a gyermeket önmaga kipróbálására, és értékelté próbálkozásait saját gyengeségeinek legyőzésében, ha jóváhagyta a hibaelkövetés lehetőségeit is, az iskolában a pedagógus folytathatja ezt a bátorítást. Ha személyes kapcsolatot építve a gyermekkel segíti kötődéseinek megélését, megszerzi rokonszenvét, szeretetét, nem korholja, nem szidalmazza, nem fenyegeti, nem büntetésekkel akarja ösztönözni, akkor a gyermek megerősödhet abban, hogy milyen hasznos távlatai lehetnek a gyengeségek legyőzésének. Kitárul számára a tanulás és tudás világa, és bátran szembenéz az újabb és újabb kihívásokkal. Ha azonban a család nem adta meg a gyermeknek a szükséges bátorítást, azt az iskolának kell megtennie. Minél inkább elbátortalanodott a gyermek, annál hatékonyabb bátorításra van szükség. Az individuálpaszichológia és az iskolai nevelés szoros kapcsolatának tartalmas irodalma van,²⁷ de mindenki hangsúlyozza a kompenzációs felelősséget. Ha az iskola ezt nem tudja megtenni, a gyerekek nem egyszerűen elbátortalanodnak kisebbbértékűségi érzéseik leküzdésében, hanem kénytelenek saját kompenzációs törekvésekben téves, önmaguknak és egymásnak is ártó megoldásokat keresni. Ott keresik a közösséget és együttműködést, ahol elismerik, értékelik őket még akkor is, ha ezzel végletes esetben a bűnözés útjára térnek.²⁸ A kisebbbértékűségi érzés bátorítás mellett az emberi törekvés és siker alapja lehet, ellenkező esetben azonban kisebbrendűségi komplexushoz vezet, aminek feloldása és jó irányba terelése hiteles és hatékony bátorítást kíván.

Alfred Adler elméletének ez a rövid részlete is igazolja, hogy az általa kívánt bátorítás életre bátorítást jelent, amire az embernek egész életében szüksége van. Több mint életérzés, mert ez a bátorság olyan magatartáshoz és cselekvésekhez vezet, amelyek által az ember hogyan oldja meg eredményesen az élet nagy kihívásait.

²⁷ Ld. RÜEDI, Jürg: *Bevezetés az individuálpaszichológiai pedagógiába. Adler elmélete a nevelés gyakorlatában.* Animula, Budapest, 1998. BREZSNYÁNSZKY László: *A bátorító nevelés alapjai.* Segédanyag az individuálpaszichológia nevelési elveinek és módszereinek tanulmányozásához. Altern füzetek, 10. Budapest, Iskolafejlesztési Alapítvány, 1998.

²⁸ ADLER, *Életünk jelentése*, 134–146.

2. Bátorítás a katechézisben

A katechézis mint az egyház tanítószolgálatát meghatározóan bátorításszemléletű.²⁹ Konkrét oktatási eljárásaiban, de kötetlen tanításában is végső soron arra törekszik, hogy a tanított személyek felfedezzék és elfogadják a Szentháromság Isten által felkínált életjavadat, a hit által megélhető közösséget, az így megtalált értékek beépítését a személyes és közösségi életbe. Mindez bátorítást kíván. A katechézis módszertanában mindig is jelentős szerepet töltött be a buzdítás a megtérésre, a keresztyén élet felvállalására. Hosszú évszázadokon keresztül a buzdításhoz intések, figyelmeztetések társultak, amelyek a lelkiismeret büntudatának a felkeltését célozták: „ismerd el, hogy romlott az életed, bűnös vagy, s csak egy módon menekülhetsz meg Isten végső ítéletétől, ha megbánod bűneidet és megtérsz Istenhez. Az úgynevezett „fekete pedagógia” eljárásai a 18–19. században a keresztyén nevelésben az engedelmisségre tették a legfontosabb hangsúlyt. Úgy akartak Isten szerinti kegyes életre nevelni, hogy kegyetlen módokat vezettek be a gyermek akaratának megtörésére. Úgy tartották, hogy a nevelés elsődleges feladata a fegyelmezés a konokság, makacsság, dac, érzések letörésére. Friedrich Schleiermacher (1768–1834) protestáns teológus már kicsi kortól kezdve *életgátlások* bevezetését szorgalmazta, vagyis az élettevékenységek szigorú korlátozását (megszólalási és beszédtilalom, a mozgás korlátozása, a kisgyermeki viselkedésben szigorú szabályok betartatása, szigorú fenytések alkalmazása), a megtört akarat által az engedelmisségre nevelés érdekében.³⁰

Az ilyen szemléletű keresztyén nevelés nem idegen a mai gyakorlattól sem. Alapja a Példabeszédek könyvében található: „Aki kíméli botját, gyűlöli a fiát. De aki szereti, idejében megfenyíti.” (Péld 13,24; ld. még: 19,18; 22,15; 23,13–14) Nem kételkedve az így hitre nevelni akaró szülők és tanítók jó szándékában, ezt a nevelési stílust aligha nevezhetjük bátorítónak. Az így nevelt gyerekekből nagyon gyakran összetört személyiségű felnőttek lesznek, akik nem tudnak megküzdeni szorongással, megbetegítő istenképükkel, reménytelenné váló kilátásaikkal.

²⁹ A katechézis fogalma a mai egyházi közéletben többféle értelmezésben jelenik meg: hitoktatás, hittanoktatás, vallástanítás, valláspedagógia. Ezek a kifejezések hangsúlyosan a gyülekezeti és iskolai tanítás folyamatára utalnak, amelyekben hangsúlyosak az oktatási, tanítási, pedagógiai jellemzők. A katechézis tágabb értelmű kifejezés. Bibliai jelentéstartalma szerint egyrészt azt jelenti, hogy értesülni, hallani valamiről, másrészt pedig azt, hogy kötetlen módon tanítani valakit.

³⁰ RUTSCHKY, Katharina: *Schwarze Pädagogik. Quellen zur Naturgeschichte der bürgerlichen Erziehung.* Ullstein Taschenbuchverlag, München, 2001 (8.). 381. Ld. MILLER, Alice: *Kezdetben volt a nevelés.* Pont Kiadó, Budapest, 2016 (4).

2.1. A katechézis mai érintettjei

Tagadhatatlan, hogy a katechézis mai érintettjei egy teljesen új kor szülöttei. Nem csak azért, mert korunkat – főleg a fejlett világban – egyaránt meghatározza a szorongás terjedése (a szorongás kora) és az informatika uralma (az informatika kora). A kettő nem zárja ki egymást, az informatika kora elnevezés jelzi a felgyorsult technikai fejlődést, az ember előtt álló lehetőségek végtelenné váló tárházát, a szorongás kora pedig arra utal, hogy az ember mindezek ellenére sem tud megszabadulni szorongásaitól.

2.1.1. A szorongás korának néhány jellemzője

A szorongás közösségi és egyéni megjelenése nem tárható fel néhány mondatban. Ezért csak utalunk az életminőségi kutatások gyakran szomorú eredményeire, melyek szerint az életminőség szubjektív megítélésében³¹ a stresszel szemben milyen sérülékennyé válhat a pszichés állapot és a lelki-szellemi jólét. A szorongásszint folyamatosan magas, sőt növekszik, aminek gyakran drámai következményei lehetnek: megbetegedések, indulati zavarok, növekvő agresszió, együttélési nehézségek, a jövőkép elhalása. A szorongás az élet egyre több területét tudja beborítani, s miközben lehet hasznos oldala is, mely szerint kiemelkedő teljesítményre ösztönöz, az okozott kár mégis megrontja az emberi életet.

Paul Tillich (1886–1965) teológus a szorongás legmélyebb szintjét közelíti meg 1952-ben megjelent művében.³² Ő olyan ontológiai, a létezés meghatározó szorongásról ír, amit az ember nem tud feloldani. Ez a nemléttől való szorongás, vagyis saját végességünknek a megtapasztalása, a „segítség nélkül lenni” tapasztalás megélése.³³ A nemléttől való szorongás háromféle szorongástípushoz vezet. A haláltól való szorongásban a nemlét fenyegeti az ember ontikus önigenlését, amely szerint a létező „a maga egyszerű létezésében mond igent önmagára”. Az értelmetlenség szorongásában a nemlét az ember spirituális (lelki) önigenlését fenyegeti. A kárhozottól való szorongásban pedig a nemlét az ember erkölcsi (morális) önigenlését fenyegeti.³⁴

³¹ Ld. KOPP Mária – KOVÁCS Mónika Erika (szerk.): *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2006. KOPP Mária (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2008*. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2008. PÍKÓ Bettina (szerk.): *Iffúság, káros szenvedélyek és egészség a modern társadalomban*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005.

³² TILlich, Paul: *Létbátorság*. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 2000.

³³ TILlich, Paul: i. m., 45.

³⁴ Uo. 50–51.

Az önigenlés fenyegetettsége minden szorongástípus mögött felismerhető. A félelemmel szemben hatékony lehet a bátor szembeszállás, a küzdelem felvállalása vagy a helyzet elfogadása. A szorongással sokkal nehezebb megküzdeni, nem csak azért, mert többnyire nincs tárgya, hanem azért is, mert a rejtett tudat meghatározójaként mindig az önigenlést fenyegeti. A szorongás meggyengíti az életerőket, elbizonytalanítja a kötődéseket, szétzilálja az emberi kapcsolatokat, megrontja a megtartó közösségeket. Tillich a bátorság kifejezést is ontológiai értelemben alkalmazza: ez a „a lét önigenlése a nemlét ténye ellenére”.³⁵

A katechézisben nem tehetünk úgy, mintha a ma embere (a gyermek és fiatal is) nem lenne még jobban kiszolgáltatva a szorongás uralmának. Az életerők és az azokból fakadó kapaszkodók meggyengülése még az egyházi közösségekben is megjelennek. A katechézis nem élhet tovább a megszokott – s korábban talán hatékony – eljárások szerint. Minden eszközével és üzenetével életre bátorítónak kell lennie, hogy megerősödhessen a lét önigenlése, a létbátorság.

2.1.2. Az iGeneráció megjelenése

Harminc évvel ezelőtt a katechézisben részt vevő katechétáknak és a gyerekeknek, fiataloknak hasonló volt a szocializációjuk, hasonló módon jutottak ismerethez, tudáshoz. A felnőttek modellként szolgáltak a világban való tájékozódáshoz, tapasztalataik értékesek voltak a következő generáció számára is. Mostanra azonban egyértelművé vált, hogy a generációk egymáshoz való kapcsolódásában valami nagyon megváltozott. Új generációs beosztásra lett szükség. Ennek többféle rendje is napvilágot látott, az egyik elfogadott rendszer szerint *veteránok*nak nevezük azokat, akik 1946-ig, *baby boomerek*nek, akik 1946 és 1964 között születtek. A *X generáció* tagja 1965 és 1979 között születtek, majd ezt követően jelentek meg az *Y generáció* tagjai, akik 1980 és 1994 között születtek. Iskolába lépésük alapján ezredfordulásoknak is nevezhetjük őket. Az 1996 és 2010 között születettek a *Z generáció* tagjai, s már évek óta itt vannak közöttünk a legfiatalabb *Alfa generáció* tagjai is, akik 2010 után látták meg a napvilágot.³⁶

³⁵ Uo. 163.

³⁶ Az újabb generációk sajátosságaival bőszeges szakirodalom foglalkozik. Ld: TARI Annamária: *Z generáció. Klinikai pszichológiai jelenségek és társadalom-lélektani szempontok az Információs Korban*. Budapest, Tericum Kiadó, 2011. Uő: *Bátor generációk. # SzorongokTehatVagyok*. Klinikai pszichológiai jelenségek és társadalom-lélektani szempontok az Információs Korban. Tericum Könyvkiadó, Budapest, 2017.

Ha a technológiai fejlődéshez és az internethez való kapcsolatot vizsgáljuk, akkor a X generáció tagjait „digitális bevándorlóknak” a Z generáció tagjait pedig már „digitális bennszülötteknek” kell tekintenünk. Jean M. Twenge az Y generáció végét és a Z generáció tagjait iGenerációnak nevezi.³⁷ Ezzel arra utal, hogy ennek a generációnak a tagjai már nem emlékeznek az internet előtti világra, az okostelefon és a közösségi média az életüket meghatározó módon befolyásolja. Látszatra úgy tűnik, hogy az új generációk tagjai kevesebbet szoronganak, magabiztosabbak, hamarabb nőnek fel, hamarabb önállósodnak és határozhatnak életüket döntő módon befolyásoló kérdésekben. A szakirodalom – és a sok személyes tapasztalat – nem ezt igazolja. Mintha a mai fiatalokból eltűnt volna az életkedv és a kezdeményezőkézség,³⁸ az élet állandóságának stabilitása,³⁹ akadályai vannak az életöröm megélésének.⁴⁰ Alapélményük a szorongás.

Jean M. Twenge könyve beszámol egy kutatási eredményről: a több új médiás képernyő, okostelefon, közösségi média előtt töltött idő közvetlenül több boldogtalanságérzéshez és depresszióhoz vezetett; kevesebb személyes interakciót eredményezett és kevesebb nyomtatottmédia-fogyasztáshoz vezetett, amelyek szintén a boldogtalanság és a depresszió érzését növelték.⁴¹ A vizsgálat az Egyesült Államokban történt, mégsem kétséges, hogy az új média meghatározó tényezője a legtöbb helyen hasonló eredményekhez vezet.

Az új médiát nem lehet megszüntetni, az idő kerekét nem lehet visszafordítani. A katechézisben azonban számolni kell azzal, hogy az új média hatása alól a hozzánk érkező gyerekek és fiatalok sem tudják kivonni magukat. Ez viszont azt is jelenti, hogy őket is veszélyezteti a boldogtalanság és depresszió érzése: félnek az élettől, sebezhető az érzélemtáruk, gyakori élményük a magány és a kiszolgáltatottsági érzés.

³⁷ TWENGE, Jean M.: *iGeneráció. Akik közösségi médián és okostelefonon nevelkedtek*. Édesvíz Kiadó, Budapest, 2018.

³⁸ TARI Annamária: *Bátor generációk#SzorongokTehatVagyok*. Klinikai pszichológiai jelenségek és társadalom-lélektani szempontok az Információs Korban. Tericum Könyvkiadó, Budapest, 2017. 50kk.

³⁹ Uo. 56kk.

⁴⁰ Uo. 61kk.

⁴¹ TWENGE, i. m., 149.

2.2. A Szentírás mint a bátorítás könyve

A katechézis alapkönyve a Szentírás, amelynek elvitathatatlan üzenete a bátorítás. Az életre bátorító katechézis szemléletének érdekében lényeges a Szentírás üzenetét minél mélyebben kibontani és értelmezni. Most csak utalni tudunk néhány olyan mozzanatra, amelyek igazolják ennek érvényességét.

A bibliai kijelentés bátorsága. Isten nem nevezhető bátornak, hiszen ő maga az élet, s nem kell félelemmel, szorongással szembenéznie. Róla beszélni valójában lehetetlen vállalkozás, hiszen nem szorítható be a nyelv, a beszéd kategóriáiba. Mindenhatósága felülmúl mindeneket. Mégis kijelentette önmagát, láthatóvá tette cselekedeteit a világhoz és az emberhez való viszonyában, ami által részben ki is szolgáltatta kijelentését az emberi értelmezésnek – és félreértelmezésnek. Isten önmegmutatása a kijelentésben bátorító az ember számára, mert azt az isteni szándékot üzeni, hogy Isten nem akar az idegenségben maradni, közeledik az emberhez, hogy mi is közeledehessünk őhozzá. A katechézisnek alapszemlélete lehet Isten közeledésének a folyamatos bátorítása.

A bibliai történetek bátorító hatása. A teremtéstörténet leírásában így szól Isten első szava az emberhez: „Azután megáldotta őket Isten, és ezt mondta nekik Isten: Szaporodjatok, sokasodjatok, töltsétek be a földet...!” (1Móz 1,28) Isten bátorításának különleges jele az *áldás*. Az áldás Isten jóakarátát hordozza, ami által nem csak jóváhagyja az ember megteremtett életét, hanem az áldásban méltósággal ajándékozza meg. Az ember feladata valójában ebből az áldásból fakad, mert Isten kívánsága az, hogy az ember sokasodva töltsé be a földet. A Szentírás sok helyen foglalkozik még az áldással, de már itt is adódik a katechézis feladata, amely szerint *áldásközvetítőnek* kell lennie. A katechézis bátorításának ez az alapeleme.

Isten Ábrahám elhívásában így szól: „Menj el földedről, rokonságod közül és atyád házából arra a földre, amelyet mutatok neked!” (1Móz 12,1) A történeti leírásokban gyakran találkozunk azzal a bibliai üzenettel, hogy Isten megszólít, elhív, a felkínált úton azonban nem hagyja magára az embert. Ő mutatja az utat Ábrahámnak, az Egyiptomból menekülő népnek (2Móz 13,17kk.), s a fogságból is ő vezeti haza népét. (Ézs 52)

Isten bátorításként adja népének a törvényt (2Móz 20), hogy az egyénnek és a közösségnek legyen életrendező támasza, ment és vigasztal, táplál és gyógyít, amikor szolgáljának vagy egy özvegyasszonynak arra van szüksége. Az Ószövetség engedi látni a hatalmas és mindenható úr teremtő és igazságos erejét, de nem hagy kétséget afelől, hogy Isten az ítéletben sem engedi el az ember kezét. Kész újra és újra kapcsolatra lépni az emberrel, kiemelve őt a mélységből. (Zsolt 130)

A bibliai történetek a bátorítás szempontjából is kiemelkedő történetek. Ha történetekként bánunk velük, s nem elsősorban mint tananyaggal, akkor olyan identifikációs folyamatokat indíthatnak el a hallgatókban, amelyek lelki és szellemi változásokra készíthetik őket. Nyitott történetek, amelyek mindig arra hívnak, hogy a hallgató lépjen be és életével válaszoljon az elbeszélésre. A katechézisben a történetek közvetítik a legszemléletesebben a bátorító szemléletet.

Jézus Krisztus mint az emberré lett bátorítás. Az Újszövetségben Jézus Krisztus emberré létele és megváltó munkája teljesíti ki Isten bátorítását. Isten átlépi saját határait és emberré teszi a Fiút, akit Immanuelnek neveznek. (Mt 1,23) A születés örömhíre „Ne féljete, mert íme, nagy örömet hirdetek nektek, amely az egész nép öröme lesz: Üdvözítő született ma nektek...” a szorongással élő ember bátorítása. A nemléttől, a haláltól, a magánytól és kiszolgáltatottságtól való szorongásra Isten bátorítása a Krisztusban történő megváltás. Krisztus földi élete bátorítás abban, hogy sorsközösséget vállalt az emberrel, az emberekkel való kapcsolatában, önkijelentéseiben bátorított a követésre, halálában megélt a nemlét kárhozatos mélységeit, feltámadásában új távlatot nyitott az ember jövője számára. „Ne félj attól, amit el fogsz szenvedni... Légy hű mindhalálig, és neked adom az élet koronáját.” (Jel 2,10) A Szentírás inspiratív bátorítása a katechézis alaphangja lehet, ami által a szorongások és az informatika korában is életszerű bátorságot kínálhatunk.

Ha ez a bátorító szemlélet hatja át szolgálatunkat, akkor képesek leszünk a gyerekeknek és fiataloknak átadni Isten áldását, akkor nem lesz szükségünk a „fekete pedagógiára”, hogy őket egy életszerű és megtartó kapcsolatra segíthessük a Szentháromság Istennel.

*Megfontolások
hittanóraira*

tör
té
net

Keresztelő János születésének története (Lk 1,57–66)

Megközelítési szempontok óvodai feldolgozáshoz (3–7 évesek) és iskolai órácélok alsó- (7–10 évesek) és felső tagozatos (11–14 évesek) gyerekek hittanóráihoz

A bibliai történet

⁵⁷Amikor pedig eljött Erzsébet szülésének ideje, fiút szült. ⁵⁸Meghallották a szomszédai és a rokonai, hogy milyen nagy irgalmat tanúsított iránta az Úr, és vele együtt örültek. ⁵⁹A nyolcadik napon eljöttek körülmetélni a gyermeket, és apja nevéől Zakariásnak akarták nevezni. ⁶⁰Anyja azonban megszólalt, és ezt mondta: „Nem, hanem János legyen a neve.” ⁶¹De ezt mondták neki: „Senki sincs a rokonságodban, akit így hívnának.” ⁶²Ekkor intettek az apjának, hogy milyen nevet akar neki adni. ⁶³Ő pedig egy írotáblát kért, és ezt írta rá: „János a neve.” Mindnyájan elcsodálkoztak. ⁶⁴És azonnal megnyílt Zakariás szája, megoldódott a nyelve, beszélni kezdett, és áldotta az Istent. ⁶⁵Valamennyi szomszédját félelem szállta meg, és Júdea egész hegyvidékén beszéltek minderről. ⁶⁶Akik meghallották, szívükbe vésték, és így szóltak: Vajon mi lesz ebből a gyermekből? Az Úr keze pedig valóban vele volt.

A háttér

Keresztelő János születésének története, ez a tíz vers nem értelmezhető önmagában. Szükség van az előzményekre, a körülmények bemutatására.

Egy idős házaspár története csodás fordulatot vett. Zakariás pap, felesége Erzsébet papi családból származott. Zakariás nevének jelentése: Isten megemlékezett. Jeruzsálemtől délre egy hegyvidéki városkában éltek, aminek a neve ma már nem ismert. A Szentírás mindkettőjüket igaznak nevezi, akik feddhetetlenül élnek (Lk 1,6). Igaz voltuk ellenére sem született azonban gyermekük, ami szívük vágya lehetett, sokat imádkoztak érte, sorsukat mégis méltósággal viselték. A papok általában évente kétszer mentek fel a jeruzsálemi templomba egy-egy hétre szolgálatot végezni. A főpap évente egyszer áldozatot mutatott be az egész népért. Sorshúzással jelölték ki azt a papot, aki elvégezhetette a füstölő áldozatot. Ez olyan különleges megbízatás volt, ami minden pap életében szolgálatának a csúcspontja lehetett. Ráadásul egész életében legfeljebb csak egyszer tehetett ilyet. (Próhla, 42)*

Az idős Zakariásra egy ilyen különleges szolgálat várt. Szolgálatvégzése közben a templomban megjelent az Úr angyala, aki Isten üzenetét hozva megígérte egy fiú születését, akit Jánosnak kellett elneveznie. „Örömd lesz ő és vigasságod, és sokan örülnek majd az ő születésének...” (Lk 1,14). Az ígéret kijelölte a születendő gyermek küldetését is: sokakat visszatérít majd az Úrhoz, hogy felkészítse a népet az Úr érkezésére. A gyermek születése örömet hozott, ami nem csak egy család öröme lett, és Istentől kapott felhatalmazást küldetése elvégzésére. Az angyal igazi örömhírt közölt.

A hűséges papnak azonban hihetetlennek tűnt az ígéret. Jogos ellenérveket sorolt, pedig mintha a neve vált volna valóra: Isten megemlékezett. Jelet kért, amit megkapott: a némaságot mindaddig, amíg be nem teljesedik az ígéret.

Keresztelő János születéséhez öröm és ígéret kapcsolódik. Isten titokzatos rendelése, hogy miért éppen a János nevet kellett neki adni. Nevének jelentése mindenestre örömuzenet: Jahve megkegyelmezett. A szomszédok és rokonok érezték és átélték az örömet, örültek egy idős házaspár örömének, s még nem tudták, hogy a megszületett gyermek milyen különös életet tölt majd be, hogy Jézus útkészítője legyen.

* Dr. Próhla Károly: Lukács evangéliuma. Fordítás és magyarázat. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1991.

Didaktikai szempontok

A bátorító katechézis szerint minden bibliai történetnek több szintje van. S minden szinten meg lehet találni a bátorításnak azt az elemét, amit egy adott korosztálynak tovább lehet adni. Mivel a Szentírás nem gyermekkönyv, nem lehet a felnőttek szóló üzenetet kisgyermekeknek „átrostálás” nélkül továbbmondani, mert túlterheli és hosszú távon elriasztja őket. Ha egy történetben nem találunk olyan szintet, ami a gyerekek számára is megközelíthető, akkor azt a történetet hagyjuk meg későbbre.

Keresztelő János születésének történetében a névnek nagy jelentősége van. Zakariásnak meg kellett némulnia, mert hitetlenkedve fogadta az ígéretet, és meg kellett küzdenie a névadásért. Az egyik legmélyebb szint bizonyára az, hogy a János névben Isten kiválasztása rejlik, ami a név viselőjétől bátorságot, alázatot és teljes odaszánást kíván. (Fiatal- és felnőttkor)

Egy másik szint Zakariáshoz kapcsolódik, aki egész életében vágyott egy gyermekre, imádkozott érte, majd amikor ígéretet kapott a beteljesedésre, hitetlenkedni kezdett. Isten pedig elfogadta ezt is. Nem vonta vissza az ígéretet, hanem az elnémulással felkészítette Zakariást a gyermek születésére és a névadásra. *Óracél lehet 11–15 évesek számára: A gyerekek fedezzék fel, hogy Isten nem csak megszólít, hanem a bizonytalanságot is elfogadja. Nem vonja vissza ígéreteit, hanem segít felkészülni befogadásukra. Zakariás elnémulása nem büntetés, hanem lehetőség arra, hogy befogadja Isten üzenetét.*

A következő szint az lehet, hogy a névhez általában jelentés is társul. János Keresztelő János lesz, mert azt hirdette az embereknek, hogy legyenek jobbak, szereszenek jobban, és ha erre készek, akkor keresztelkedjenek meg. A nevünk üzenhet rólunk is, keressünk ezért jó jelentéseket a nevünkhöz! *Óracél lehet 7–10 éves gyerekek számára: A gyerekek ismerjék fel a keresztnevükhöz tartozó pozitív tartalmakat: miért lehet jó, hogy éppen ezt a nevet kapták. Milyen jó tulajdonságuk, cselekvésük vagy szándékuk társulhat a nevükhöz?*

Az óvodásoknak a név birtoklásának öröme lehet a megközelíthető szint. De jó, hogy van nevünk! Vannak gyerekek, akiket ugyanúgy hívnak, mint édesanyjukat vagy édesapjukat, de sokan vannak, akiknek más keresztnévet választottak. Minden név nagyon szép, mert kifejez valamit: szépséget, kedvességet, bátorságot, vidámságot. *Az óvodáskorú (3–7 évesek) gyermekek számára megközelítési cél lehet: Gyönyörködjenek a nevükben! A csoport minden tagjának nevéhez keressenek kedves jellemzőket, esetleg beceneveket.*

Természetesen lehetségesek más szintek is, a bibliai történetek végtelen mélysége és gazdagsága sokféle megközelítést lehetőséggé tesz. Az azonban fontos, hogy mindegyik szint a történet lényegét érintse, és legyen bátorító az üzenete. A legkisebbeknél nem hittanórát, hanem foglalkozást tartunk, ezért itt nem óracélról, hanem megközelítési szempontokról beszélünk.

Az óvodásoknak meséljük el a történetet, természetesen elkerülve a mesei fordulatokat (Egyszer volt, hol nem volt... boldogan éltek, míg meg nem haltak... itt a vége, fuss el véle...) A mesélés dinamikája azonban legyen ívelt, csúcspontokat kiemelő, ahol csak lehet, párbeszédesebb, szemléletesen elbeszélő!

A történet elképzeléséhez szükséges az előzmény rövid bemutatása. A szülés eseményének részletezése helyett érdemes inkább a kapcsolódó öröme tenni a hangsúlyt, s nem ajánlott a körülmények kifejezést használni, mert megragadja a gyerekeket, s elviszi a hangsúlyt a bátorítás lényegéről.

A történet

Jeruzsálemtől nem messze, egy hegyvidéki városkában élt egy házaspár: Zakariás és Erzsébet. Jó emberek voltak, kedvesek és becsületesek, de már idősek. Volt egy nagy vágyuk, hogy szülessen egy gyermekük. De hiába imádkoztak, ezt az ajándékot nem kapták meg.

Zakariás pap volt, aki a jeruzsálemi templomban végezte papi szolgálatát. Egy ilyen alkalommal, amikor éppen bent volt a templom legfelső részében, hirtelen azt érezte, hogy van ott még valaki! Körülnézett, s észrevette, hogy ott áll vele szemben – egy angyal. Zakariás nagyon megijedt. Elkezdett félni: „mi lesz most?”

Az angyal azonban megszólalt: „Ne félj, Zakariás! Imádságodat meghallgatta Isten! A feleségednek, Erzsébetnek kislfia fog születni. Amikor ez megtörténik, nevezd el Jánosnak!”

Zakariás azonban még mindig félt, és nem akarta elhinni, amit az angyal ígért. Végül csak ennyit tudott mondani, hogy „Adj nekem egy jelet, hogy elhiggyem az ígéretet!”

Az angyal így felelt: „Rendben. Most megnémulsz. Csak akkor fogsz majd újra megszólalni, amikor megszületik a kisfiad.” És az angyal hirtelen eltűnt. Zakariás pedig tényleg nem tudott beszélni. Amikor hazament, a feleségének csak egy írotáblára tudta felírni, hogy mi történt. Minél többet gondolt az angyalra, annál inkább érezte, hogy Isten nagy örömet készít neki és feleségének. Beszélni azonban nem tudott.

Ahogy telt az idő, nemcsak Zakariás és Erzsébet, hanem a rokonok és szomszédok is megtudták, hogy Erzsébet kisbabát vár! Amikor elérkezett a nagy nap, a kisbaba születésének ideje, sokan összegyűltek, hogy segítsenek, amiben tudnak, és örüljenek. Várták, hogy meglássák, milyen az újszülött!

Egy kisfiú született! Mindenki örült. Erzsébet védően és óvóan tartotta karjában, Zakariás pedig megilletődötten állt a jövevény mellett. Sokan sottogták boldogan: „milyen irtalmas az Isten! Mennyire szereti ezt a családot!”

A kisfiúnak azonban még nem volt neve! Valahogyan csak szólítani kell! Nem lehet csak úgy kisfiúnak hívni! Akkor hogyan lehet megkülönböztetni másoktól?

Néhány nap telt csak el, és újra eljöttek sokan, hogy nevet adjanak a kisgyermeknek. Úgy akarták elnevezni, hogy Zakariás. Őt is Zakariásnak. Erzsébet azonban megszólalt: „Nem-nem! János legyen a neve.” „János?” – kérdezték az ott állók. És nagyon megdöbbenek. „János? De hát nincs senki a családban, a rokonok között, akit Jánosnak hívnának!” Erzsébet azonban hajthatatlan maradt.

Ekkor odafordultak az apához, Zakariáshoz, és megkérdezték: „Ugye, Erzsébet rosszul mondja? Ugye, Zakariásnak kell a kisbabát elnevezni? Zakariás ekkorra azonban már mindent értett, és emlékezett az angyal szavaira. Megszólalni azonban még most sem tudott. Intett, és mutatta a kezével, hogy hozzanak oda egy írotáblát. Odahozták. A körülötte állók kíváncsian várták, hogy mit fog ráírni. Remélték, hogy „Za-ka-ri-ás”. De már az első betűnél látták, hogy nem ezt írja. Hanem azt, hogy „Já-nos”. Hüledeztek és csodálkoztak. Zakariás pedig hirtelen kinyitotta a száját, és megszólalt. Hitte már az angyal szavát, és örömmel kiabálta: „János a neve! János a neve!” Olyan boldog volt, hogy ujjongva köszönte meg Istennek ezt a nagy ajándékot. Aki csak látta Erzsébetet, Zakariást és kisfiút, csodálkozott és örült. Az egész környéken sokat beszéltek arról, ami történt. „Vajon mi lesz ebből a gyermekből?” – kérdezték és elfogadták, hogy Isten akarata és a szülők kívánsága szerint János lett a neve. Isten pedig áldásával kísérte János életét.

Foglalkoztatási lehetőségek

1

A történet jó lehetőséget kínál a bábos feldolgozásra. Ennek folyamatát, technikáit a Katechetikai Központ kurzusain el lehet sajátítani.

2

Nagyméretű, rajzlapból kivágott virágszirmot kap minden gyermek. Rajzolják bele, ami a saját nevükről eszükbe jut. Kiszínezzük az egész lapot. A hitoktató összegyűjti, összekeveri, majd maga felé fordítva elmeséli, hogy milyen rajzot lát a lapon. Így kell kitalálni, hogy kié a szirm. (A rajzoló nem szólhat!) Akiét a gyerekek kitalálták, arra a rajzra a hitoktató ráírja a tulajdonos keresztnévét, s összeállítja a virágot. A középső részbe a csoport nevét lehet beírni.

3

Játék a nevekkal. A gyerekek kitalálnak maguknak egy olyan becenevet, amit a többiek nem ismernek. Ez lehet vidám, humoros, játékos. Megsúgják a hitoktátónak, aki egy kis papírra feljegyzi. Majd összekevert sorrendben bemondja a becenevet, aminek alapján a gyerekek kitalálhatják a becenev gazdájának igazi nevét.

4

Készítsünk névjegykártyát! Nagyobb legyen, mint a szokásos, hogy a gyerekek ki tudják színezz. A hitoktató előre szép betűkkel ráírja minden kártyára a gyerekek nevét, a gyerekek pedig tetszés szerint körbeszínezzik.

Kiadja a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Katechetikai Központ | Debrecen, 2021 | www.drhe.hu

Felelős kiadó: dr. Baráth Béla Levente | Szerkesztette: dr. Bodó Sára és Kustárné Almási Zsuzsanna

Grafika: Mikáczó Kamilla | Nyomda: Center-Print Kft., Debrecen | ISSN 2786-331X
